



הכנסת

מרכז המחקר והמידע

## תוכניות לשיקום אסירים – רקע וסקירה משווה

מוגש לוועדת הפנים והגנת הסביבה

**כתיבה: שלי מזרחי ואורי טל**

ט"ז באדר תש"ע

2 במרס 2010

אישור: שמוליק חזקיה, ראש צוות בכיר

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

[www.knesset.gov.il/mmm](http://www.knesset.gov.il/mmm)

## תוכן העניינים

1	מבוא
2	1. שיקום אסירים – רקע
2	1.1 הצורך בשיקום אסירים
3	1.2 היבטים של שיקום אפקטיבי
4	2. שיקום אסירים בישראל
4	2.1 גופי השיקום
4	2.2 שיקום בזמן הכליאה
5	2.2.1 פעילות השב"ס
7	2.2.2 פעילות רש"א בתוך בתי-הסוהר
7	2.3 שיקום לאחר השחרור
8	2.4 שיעור החזרה למעגל הפשיעה
9	3. סקירה משווה
9	3.1 דנמרק
10	3.2 קווינסלנד, אוסטרליה
11	3.3 נורבגיה
12	3.4 שבדיה
14	3.5 סיכום
15	4. נקודות לדיון
17	מקורות



## מבוא

מסמך זה נכתב לבקשת ועדת הפנים והגנת הסביבה, ונסקרות בו תוכניות לשיקום אסירים בכמה מדינות דמוקרטיות – דנמרק, קווינסלנד באוסטרליה, נורבגיה ושבדיה.<sup>1</sup> בפרק הראשון של המסמך מובא רקע כללי בנושא שיקום האסירים, ובכלל זה הצורך בשיקום והתנאים הנדרשים לתוכנית שיקום אפקטיבית. בפרק השני מוצג תהליך השיקום בישראל. בפרק השלישי מובאת סקירה של תוכניות לשיקום אסירים במדינות שנבחרו, ובתוך כך בחינת המדיניות בנושא, התוכניות המוצעות ושיעור החזרה למעגל הפשיעה. בפרק המסכם מובאות בעיות כלליות בנושא השיקום ונקודות לדיון.

## תמצית

מהמסמך עולים הממצאים האלה:

- כמה גורמים תורמים לאפקטיביות של השיקום, ובהם רצף טיפולי; תעסוקה לאחר השחרור; רכישת השכלה; התאמת תוכנית השיקום לצרכיו האישיים של האסיר; התאמת תוכניות השיקום לקבוצות באוכלוסייה; תמיכה במשפחת האסיר.
- השתתפות בתוכניות שיקום והצלחה בהן מקטינה את הסיכון לפשיעה חוזרת.
- המודל השיקומי הנפוץ במדינות המערב שנסקרו במסמך מבוסס על שיקום בשלוש רמות:

  - **הרמה הקוגניטיבית** – שינוי התפיסה אצל האסיר בדבר התמודדות עם אתגרים כגון פתרון בעיות אישיות ומוסריות ושליטה עצמית.
  - **הרמה ההתנהגותית** – שינוי דפוסי התנהגות על-ידי תוכניות שעוסקות בשליטה בכעסים, בטיפול בהתמכרויות לאלכוהול וסמים ובטיפול בעבריינות מין.
  - **שיקום בתחום החינוך וההכשרה המקצועית** – הקניית מיומנויות מקצועיות לאסיר כדי שעם שחרורו הוא יוכל להשתלב בשוק העבודה.

- בכל המדינות יש תוכניות כלליות ותוכניות שמותאמות לקבוצות בעלות צרכים מיוחדים כגון נשים ועברייני מין.
- במרבית המדינות **חובה לעבוד או להשתתף בקורסי לימוד בתקופת המאסר**.
- במרבית המדינות ההשתתפות בתוכניות קוגניטיביות והתנהגותיות היא רשות. כמו כן, במרבית המדינות היענות האסירים נמוכה.
- במרבית המדינות **הגוף האחראי לכליאת האסירים הוא המפקח על תוכניות השיקום בזמן המאסר ולאחר השחרור**.
- בנוורבגיה ושבדיה יש מודל מיוחד שבו שירותי רווחה ניתנים בכלא על-ידי הגורמים הממשלתיים המספקים אותם לקהילה.

---

<sup>1</sup> מפאת הזמן הקצר שעמד לרשותנו להכנת המסמך, לא גובשו בו מדדים אחידים להשוואה בין מדינות אלא מוצג בו שיקום האסירים בכלליות בכל אחת מהמדינות.

☒ בכל שנה משתחררים בישראל כ-6,500 אסירים, ורק כ-2,000 מהם מקבלים טיפול שיקומי כלשהו.

בישראל עוסקים בשיקום אסירים שני גופים עיקריים: שירות בתי-הסוהר (השב"ס) והרשות לשיקום האסיר (רש"א). השב"ס הוא הגוף העיקרי שעוסק בשיקום בזמן הכליאה, ורש"א היא הגוף העיקרי שעוסק בשיקום אחרי שחרור האסיר.

## 1. שיקום אסירים – רקע

### 1.1. הצורך בשיקום אסירים

עם כניסתו של אסיר לבית-הסוהר הוא חווה קשיים רבים הנובעים מאובדן החופש הפיזי, מאובדן הפרטיות ומהניתוק ממשפחתו וממערכות חייו.<sup>2</sup> עם שחרורו, בדרך כלל הוא נאלץ להתחיל את חייו מחדש ללא אמצעים וללא תמיכה חברתית, והוא ניצב בפני אתגרים רבים: מציאת מקום מגורים או לחלופין חזרה לתא המשפחתי, מציאת מקום עבודה, התאקלמות במציאות חדשה, התמודדות עם סטיגמות ועוד.<sup>3</sup> האסיר המשוחרר בדרך כלל מנודה, מבודד ומובטל, ולכן נזקק לעזרה עם שובו לחברה.<sup>4</sup> כדי לסייע לאסירים להשתלב מחדש בחברה, מדינות רבות מפעילות תוכניות לשיקום אסירים. השיקום מוגדר "הכנת האסירים להשתלבות מחדש בקהילה כחברים יעילים ושומרי חוק".<sup>5</sup>

השיקום הכרחי גם ליצירת חברה בטוחה. אסירים שמשחררים ללא הכשרה תעסוקתית או ללא יכולת להתמודד עם בעיות בצורה נורמטיבית, עלולים לחזור למעגל הפשיעה ולהוות סכנה לחברה.<sup>6</sup> מחקרים רבים מוכיחים כי השתתפות בתוכניות שיקום מקטינה את הסיכון לפשיעה חוזרת. נוסף על תרומת השיקום לביטחון החברה, עלויות שיקום האסיר עשויות להיות נמוכות מעלויות החזקת האסיר במאסר.<sup>7</sup>

---

<sup>2</sup> שירות בתי-הסוהר, עבודת הטיפול והשיקום בשירות בתי-הסוהר, 2005, <http://www.ips.gov.il/NR/rdonlyres/>, CE242C65-0F5D-41F3-B2A9-AAF784A72521/0/Proj\_146.doc, תאריך כניסה: 15 בפברואר 2010.

<sup>3</sup> S. Ross and E. Ryan, "Standing Back or Diving In: Evaluation Issues in the Development and Delivery of a Prisoner Support Program", Paper presented at the Evaluation in Crime and Justice: Trends and Methods Conference, Canberra, 2003.

<sup>4</sup> אורה קפלנסקי, "הפעלת מערך הכשרה מקצועית לאסירים בשירות בתי-הסוהר", צוהר לבית-הסוהר 11, 2007, עמ' 92-98.

<sup>5</sup> House of Commons, Home Affairs Committee, "Rehabilitation of Prisoners", July 1<sup>st</sup> 2005, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmhaff/193/193.pdf>.

<sup>6</sup> Jeremy Coylewright, "New Strategies for Prisoner Rehabilitation in the American Criminal Justice System: Prisoner Facilitated Mediation", *Journal of Health Care Law & Policy* 7(2), 2004, pp. 395-422.

<sup>7</sup> אבי דיאמנט, מפקח ארצי ברשות לשיקום האסיר, דוא"ל, 24 בפברואר 2010.



## 1.2. היבטים של שיקום אפקטיבי

בספרות המקצועית מוצגים כמה היבטים של שיקום אפקטיבי. היבטים אלו אינם מבטיחים את הצלחת תהליך השיקום, אך הם בסיס חיוני שלו:

- **רצף טיפולי** – חשוב שתהליך השיקום יתחיל עם הכניסה לכלא ויסיים זמן מה לאחר השחרור, כשהאסיר המשוחרר מסוגל לחיות בקהילה ללא תלות.<sup>8</sup> **במחקרים נמצא כי שהות ארוכה בתוכנית טיפולית חשובה למניעת פשיעה חוזרת (רצידיביזם).**<sup>9</sup>
- **תעסוקה לאחר השחרור** – היכולת של אסיר משוחרר למצוא עבודה ולהשיג עצמאות כלכלית היא נדבך מהותי בשיקומו. הכשרה מקצועית מאפשרת לו לפתוח דף חדש ולהפוך לאזרח מועיל לחברה ולעצמו.<sup>10</sup> **מציאת עבודה לאחר השחרור מקטינה את הסיכון לפשיעה חוזרת, ואילו הפסקת עבודה עלולה להוביל לביצוע עבירות.**<sup>11</sup>
- **השכלה** – מחקרים מלמדים כי **אסירים בדרך כלל מתאפיינים ברמת השכלה נמוכה יחסית לאוכלוסייה הכללית.**<sup>12</sup> תוכניות החינוך וההשכלה הן בגדר "הזדמנות שנייה", ומאפשרות לאסיר חוויה מתקנת אשר מחזקת את ביטחונו העצמי ואת הדימוי שלו.<sup>13</sup> **ככל שרמת ההשכלה של האסיר המשוחרר גבוהה יותר כך קטן הסיכון לפשיעה חוזרת.**<sup>14</sup>
- **ראייה אינדיבידואלית של האסיר** – יש לשבח את האסיר בתוכנית השיקום המתאימה לו מבחינת מאפייניו וצרכיו.<sup>15</sup> **יש להביא בחשבון שצרכיו עשויים להשתנות במהלך הטיפול.**
- **תוכניות מותאמות אוכלוסייה** – קבוצות אוכלוסייה שונות (למשל נשים, צעירים ובני מיעוטים), נזקקות לתוכניות שיקום שונות על-פי צורכיהן המיוחדים. **תוכניות אשר לא מובאים בהן בחשבון צורכי הקבוצה יכשלו בשילוב האסירים המשוחררים בחברה ובמניעת פשיעה חוזרת.**<sup>16</sup>

---

<sup>8</sup> Tamara Walsh, "Is Corrections Correcting? An Examination of Prisoner Rehabilitation Policy and Practice in Queensland", *The Australian and New Zealand Journal of Criminology* 39(1), 2006, pp. 109-133; L. D. Griffith, M. L. Hiller, K. Knight and D. D. Simpson, "A Cost-Effectiveness Analysis of in-Prison Therapeutic Community Treatment and Risk Classification", *The Prison Journal* 79(3), 1999, pp. 352-368; J. Travis, Amy L. Solomon and Michelle Waul, *From Prison to Home*, Washington, DC: The Urban Institute, 2001.

<sup>9</sup> אבי דיאמנט, מפקח ארצי ברשות לשיקום האסיר, "הרשות לשיקום האסיר – הלכה למעשה", 2009.

<sup>10</sup> אורה קפלנסקי, "הפעלת מערך הכשרה מקצועית לאסירים בשירותי-הסוהר", **צוהר לבית-הסוהר** 11, 2007, עמ' 98-92.

<sup>11</sup> House of Commons, Home Affairs Committee, "Rehabilitation of Prisoners", July 1<sup>st</sup> 2005, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmhaff/193/193.pdf>

אבי דיאמנט, מפקח ארצי ברשות לשיקום האסיר, "הרשות לשיקום האסיר – הלכה למעשה", 2009.

<sup>12</sup> אורי תימור ואופנהיימר מירב, "מאסר, חינוך ודימוי עצמי", **צוהר לבית-הסוהר** 11, 2007, עמ' 70-81.

<sup>13</sup> שרה ברקוביץ, "אסירים לומדים", **צוהר לבית-הסוהר** 10, 2006, עמ' 62-68.

<sup>14</sup> Jeremy Coylewright, "New Strategies for Prisoner Rehabilitation in the American Criminal Justice System: Prisoner Facilitated Mediation", *Journal of Health Care Law & Policy* 7(2), 2004, pp. 395-422.

<sup>15</sup> אהרון מלמד, **ענישה או שיקום**, תל-אביב: המכון למחקרי משפט וכלכלה, 2001.

J. Travis, Amy L. Solomon and Michelle Waul, *From Prison to Home*, Washington, DC: The Urban Institute, 2001.

<sup>16</sup> Tamara Walsh, "Is Corrections Correcting? An Examination of Prisoner Rehabilitation Policy and Practice in Queensland", *The Australian and New Zealand Journal of Criminology* 39(1), 2006, pp. 109-133; House of Commons, Home Affairs Committee, "Rehabilitation of Prisoners", July 1<sup>st</sup> 2005, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmhaff/193/193.pdf>.



- **התמיכה במשפחת האסיר** – עם שחרורו יפנה האסיר בדרך כלל אל משפחתו. **למשפחה יש תפקיד מרכזי בחזרתו של האסיר לשגרה, אך גם היא נזקקת לסיוע.** הכרה בתפקיד המשפחה ושילוב בני המשפחה בתהליך השיקומי עשויים לתרום לאפקטיביות של השיקום. משפחות מלוכדות ונורמטיביות נזקקות לתמיכה מועטה, אך משפחות חלשות זקוקות ליעוץ ולהכוונה כדי להתמודד עם המאסר ועם השחרור. **התמיכה במשפחה צריכה להינתן בזמן המאסר ולאחר השחרור.**<sup>17</sup>

## 2. שיקום אסירים בישראל

### 2.1. גופי השיקום

#### שני גופים עיקריים עוסקים בשיקום אסירים:

1. **שירותו בתני-הסוהר** – הגוף העיקרי שמטפל בשיקום אסירים בזמן המאסר. השב"ס משתף פעולה עם משרדי ממשלה ועם גופים ממלכתיים בטיפול באסירים; תקציבו לטיפול באסירים הוא כ-74 מיליון ש"ח, ומתוכם מוקצבים לשיקום ולחינוך כ-14 מיליון ש"ח.<sup>18</sup>

2. **הרשות לשיקום האסיר** – פועלת בעיקר בקרב אסירים משוחררים, ופועלת גם בין כותלי בתי-הסוהר לקראת השחרור; הרשות מקבלת ממשרד הרווחה כ-14 מיליון ש"ח בשנה.<sup>19</sup> נוסף על התקציב הממשלתי הרשות מגייסת כסף מגורמים כגון הגיוינט, קרנות פרטיות והמוסד לביטוח לאומי.<sup>20</sup>

נוסף על השב"ס ורש"א מעורבים בתחום השיקום משרד הרווחה (באמצעות שירות המבחן למבוגרים, המפקח על מרכז יום טיפולי לעברייני מין בקהילה), הרשות למלחמה בסמים ואלכוהול ועמותות.

### 2.2. שיקום בזמן הכליאה

במרס 2009 היו בישראל 22,725 אסירים – 325 אסירים לכל 100,000 תושבים.<sup>21</sup> אם לא כוללים את האסירים הביטחוניים, בישראל כ-190 אסירים לכל 100,000 תושבים.<sup>22</sup>

- **פילוח לפי סוג עבירה:** 50% – עבירות סמים ורכוש; 25% – אלימות במשפחה; 10% – עבירות מין; 15% – עבירות אחרות.
- **פילוח דמוגרפי:** 96% גברים; 2% נערים; 2% נשים.
- **פילוח לפי מוצא:** 52% יהודים; 48% בני מיעוטים. מתוך היהודים כ-35% הם עולים חדשים.<sup>23</sup>

<sup>17</sup> Carol Shapiro and Meryl Schwartz, "Coming Home: Building on Family Connections", *Corrections Management Quarterly* 5(3), 2001, pp. 52-61.

<sup>18</sup> לשכת ראש אגף האסיר, דוא"ל, 1 במרס 2010.

<sup>19</sup> אבי דיאמנט, מפקח ארצי ברשות לשיקום האסיר, דוא"ל, 24 בפברואר 2010.

<sup>20</sup> מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שירותי גמילה, שיקום וטיפול הניתנים מחוץ למסגרת הקהילה, כתיבה: גלעד נתן, יוני 2009.

<sup>21</sup> International Centre for Prison Studies, [http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb\\_country.php?country=177](http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_country.php?country=177), retrieved: February 7<sup>th</sup> 2010.

<sup>22</sup> מינהל התכנון בשירותו בתני-הסוהר, "תוכנית רב-שנתית לשיפור תנאי מחיית אסירים – שב"ס 2025", ספטמבר 2009.

<sup>23</sup> אבי דיאמנט, מפקח ארצי ברשות לשיקום האסיר, דוא"ל, 24 בפברואר 2010.



כפי שצוין לעיל, הגוף העיקרי הממונה על השיקום בזמן הכליאה הוא השב"ס. לצדו פועלת רש"א, בעיקר בחודשי המאסר האחרונים. להלן תוצג סקירה של פעילות השב"ס ופעילות רש"א.

### 2.2.1. פעילות השב"ס<sup>24</sup>

היחס בין מספר העובדים הסוציאליים למספר האסירים :

- באגפים הפליליים – עובד סוציאלי על כל 80 אסירים.
- בכלא אופק (לנוער) – עובד סוציאלי על כל 40 אסירים.
- בכלא נווה-תרצה (לנשים) – עובד סוציאלי על כל 60 אסירות.
- במחלקות הטיפוליות (בחרמון, ברימונים ובמעשיהו) – עובד סוציאלי על כל 20 אסירים. יצוין כי מנהל המחלקה גם הוא עובד סוציאלי.
- באגפי השיקום ובמחלקות הטיפוליות – עובד סוציאלי על כל 40 אסירים.

השב"ס פועל לשיקום אסירים בזמן המאסר בשלושה מישורים עיקריים: סיוע בהסתגלות לסביבת הכלא ומניעת נזקי מאסר, פעילות שיקום מתקנת והכנה לשחרור.

#### תוכניות טיפול:

תוכניות טיפול מוצעות לאסירי עבריינות מין, אלימות במשפחה ואלימות כללית, למכורים לאלכוהול ולמכורים לסמים.

מדי שבוע משתתפים כ-3,800 אסירים בכ-235 קבוצות טיפוליות קבועות:

- קבוצות התמכרויות – כ-130 קבוצות שבהן משתתפים כ-2,130 אסירים.
- קבוצות אלימות במשפחה – 21 קבוצות שבהן משתתפים 238 אסירים.
- עברייני מין – 14 קבוצות שבהן משתתפים 321 אסירים.
- קבוצות בנושאים אחרים – 70 קבוצות שבהן משתתפים 1,115 אסירים.

#### תוכניות חינוכיות

חינוך פורמלי (מרמת אולפן ועד 12 שנות לימוד וכן לימודים באוניברסיטה הפתוחה):

- בשנת 2009 פעלו 276 כיתות לימוד שבהן למדו כ-4,300 אסירים.
- 31 אסירים למדו באוניברסיטה הפתוחה.

#### חינוך לא פורמלי:

- בשנת 2009 פעלו כ-2,100 תוכניות חינוכיות. בכל תוכנית השתתפו 12-15 אסירים.

<sup>24</sup> הנתונים בפסקה זו לקוחים מתוך: גונדר אייל גובר, "הטיפול באסיר במהלך המאסר, שיקומו ושילובו בחברה לאחר השחרור", התקבל מלשכת השר לביטחון פנים, 1 במרס 2010.



## כלא אופק:

### פעילות חינוכית בבית-הספר שבתוך כלא אופק:

- 159 אסירים למדו ב-27 כיתות לימוד.
- בכלא אופק עבדו 27 מורים וארבעה קציני חינוך.
- 130 אסירים השתתפו ב-26 חוגים.

### תעסוקה והכשרה מקצועית

- בשב"ס 54 מפעלים המעסיקים כ-2,300 אסירים מדי יום.
- בכל שנה מתקיימים כ-40 קורסים להכשרה מקצועית ולומדים בהם כ-700 אסירים.
- כ-3,000 אסירים מועסקים מדי יום בעבודות תחזוקה, מטבח ושירותים.

### מערך הדת:

- 1,020 אסירים משולבים כיום ב-46 מדרשות תורניות.
  - כ-200 אסירים מתגוררים בשלושה אגפים לשומרי מסורת – אגפים חרדיים (במעשיהו, באילון ובדקל).
  - כ-190 אסירים מתגוררים בשני אגפים דתיים (בצלמון וברימונים).
- בשנת 2009 הופנו 170 אסירים דתיים למסגרות שיקום של רש"א, ו-72 מהם נקלטו.

### הכנה לשחרור

אגפי שיקום קולטים אסירים שאושרה השתתפותם בתוכניות שיקום המכינות אותם לשחרור. תחילה מועברים האסירים שבאגפי השיקום לשיקום קבוצתי. בהמשך, אם האסיר עמד במטלות השיקום ונותרה לו יתרת מאסר מספקת, הוא מועבר לשיקום פרטני.<sup>25</sup> באגפי השיקום האסירים יוצאים לעבוד מחוץ לבית-הסוהר וחופשותיהם ארוכות יותר במטרה לאפשר להם להשתלב מחדש בתא המשפחתי ובקהילה. כמו כן, מותאמות לאסירים תוכניות טיפול.

אגף השיקום קולט לשיקום קבוצתי אסירים שיתרת המאסר שלהם היא 6-42 חודשי מאסר, ולשיקום פרטני הוא קולט אסירים שיתרת המאסר שלהם אינה עולה על 18 חודשים. כיום משולבים כ-150 אסירים באגפי השיקום, 120 מהם בשיקום קבוצתי ו-30 – בשיקום פרטני.<sup>26</sup>

---

<sup>25</sup> שיקום קבוצתי: היציאה אל מחוץ לבית-הסוהר נעשית בקבוצה. לשב"ס יש קשר ישיר עם המעסיק ומתנהל פיקוח מתמיד; שיקום פרטני: הרחבת התפקוד העצמאי של האסיר. האסיר מחפש עבודה בכוחות עצמו ויוצא לעבודה מדי יום בגפו. רמת הפיקוח נמוכה מאשר בשיקום הקבוצתי.

<sup>26</sup> להלן נתונים על תקן הכליאה באגפי השיקום: מעשיהו – 96 אסירים; השרון – 48 אסירים; חרמון – 20 אסירים; נווה-טרצה – 9 אסירות; סך תקני הכליאה באגפי השיקום – 173 אסירים.





## 2.2.2. פעילות רש"א בתוך בתי-הסוהר<sup>27</sup>

☒ במהלך המאסר – יועצי רש"א נפגשים עם כל האסירים שלושה עד שישה חודשים לפני מועד הדיון בוועדת השחרורים לצורך הכנת תוכנית שיקום.

☒ סדנאות הכנה לשחרור –

א. יועצי רש"א עורכים בכלא ימי עיון בהשתתפות נציגי השירותים הטיפוליים בקהילה. האסירים שומעים בימי עיון אלו על הגורמים שבהם יוכלו להיעזר לאחר השחרור.

ב. סדנאות הכנה לתעסוקה בבתי-הכלא והכנת תוכנית שיקום תעסוקתית עוד לפני השחרור.

☒ פרויקט "אוטובוס שיקום" – נציגי רש"א ומתנדבים מבקרים בכלא ונפגשים עם אסירים.

☒ פרויקט חונכות "ילדי אסירים" – מפגשים חווייתיים של אסירים עם ילדיהם, המלווים במשחק או בפעילות יצירתית.

## 2.3. שיקום לאחר השחרור

• ברש"א 126 עובדים המחזיקים ב-69.4 משרות: 27 מדריכים, 11 עובדים לפי שעות והשאר – עובדים סוציאליים.<sup>28</sup>

• רש"א קולטת אסירים משוחררים וממונה על הטיפול בהם ובמשפחותיהם.

• רש"א אינה מסוגלת לטפל בכל האסירים המשתחררים. **בכל שנה משתחררים בישראל כ-6,500 אסירים, ורק כ-2,000 מהם מקבלים מרש"א טיפול כלשהו.**<sup>29</sup>

• לרש"א כ-3,000 מטופלים בסך הכול: כ-1,400 אסירים משוחררים בתוכניות שיקום בשיקום ובהנחה משפטית (תוכניות טיפול אינטנסיביות), 600 בטיפול וולונטרי (לאחר שחרור מלא), ו-1,000 נשות אסירים וילדיהן.<sup>30</sup>

תהליך השיקום נעשה בכמה מוקדים:<sup>31</sup>

• פעילות שיקום בקהילה – בפעילות השיקום בקהילה תוכניות טיפול, תעסוקה ופרויקטים מיוחדים. **הרשות ממנה רכזי שיקום ברוב היישובים שבהם יותר מ-40 אסירים משוחררים.** מדובר בעובדים סוציאליים שמטרתם לסייע בתהליך האבחון לקראת השחרור, לטפל באסירים המשוחררים ובבני משפחותיהם ולהפעיל פרויקטים טיפוליים בקהילה. הטיפול יכול להיות פרטני, משפחתי או קבוצתי, והוא עשוי להסתכם במפגש אחד או להיות ממושך יותר.

<sup>27</sup> הנתונים בפסקה זו לקוחים מתוך: אבי דיאמנט, מפקח ראשי ברשות לשיקום האסיר, "הרשות לשיקום האסיר – הלכה למעשה", 2009.

<sup>28</sup> אבי דיאמנט, מפקח ארצי ברשות לשיקום האסיר, דוא"ל, 24 בפברואר 2010.  
<sup>29</sup> שם.

<sup>30</sup> הנ"ל, שיחת טלפון, 24 בפברואר 2010.

<sup>31</sup> הנתונים בפסקה זו לקוחים מתוך: אבי דיאמנט, מפקח ארצי ברשות לשיקום האסיר, "הרשות לשיקום האסיר – הלכה למעשה", 2009.



- פעילות שיקום במסגרת חוץ-קהילתית – מיועדת לאסירים אחרי מאסרים רבים. השיקום נעשה בקיבוצים, בשיבות ובהוסטלים המשמשים מסגרת מעבר שיקומית מהכלא לקהילה. יש תשעה הוסטלים ומטופלים בהם כ-200 אסירים משוחררים בשנה. תקופת המעקב היא חמש שנים ושיעור הרצידיביזם הוא 10%.<sup>32</sup>
- משפחת האסיר – יש פרויקטים מיוחדים למשפחות אסירים. הטיפול במשפחות מתחיל ביום כניסתו של האסיר לכלא.
- תעסוקה – יועצי תעסוקה מסייעים לאסירים להשתלב בעבודה, מגייסים מעסיקים, מלווים את האסירים במקום עבודתם ועומדים בקשר רצוף עם המעסיקים. כיום יש ברש"א שישה יועצי תעסוקה.<sup>33</sup>
- שיקום קבוצות אוכלוסייה מיוחדות – יש תוכניות המותאמות לקבוצות אסירים בעלות צרכים מיוחדים: ערבים, קטינים, עברייני מין, דתיים ונשים.
- תוכניות שיקום בפיקוח – תהליך שיקום בבקרה ובפיקוח של נציג הרשות לשיקום האסיר מיועד בעיקר לאסירים שקיבלו טיפול אינטנסיבי בכלא או טיפול בבעיית ההתמכרות לסמים. המעקב נמשך שלוש שנים. כיום יש כ-1,400 אסירים משוחררים בתוכניות פיקוח.<sup>34</sup> 85% מהאסירים שהשתתפו בתוכניות השיקום בפיקוח נקיים מסמים ומנהלים אורח חיים נורמטיבי.<sup>35</sup> תוכניות אלו פועלות ב-42 יישובים בלבד.<sup>36</sup> כך, לדברי מר אבי דיאמנט, מפקח ארצי ברשות לשיקום האסיר, אסירים שאובחנו בכלא כמתאימים לתוכנית אינם מקבלים שיקום והם נאלצים להישאר בכלא.<sup>37</sup>

## 2.4. שיעור החזרה למעגל הפשיעה

שיעור הרצידיביזם הכללי בשנת 2009 היה 62%.<sup>38</sup> לפי רש"א, במסגרות שיקום חוץ-קהילתיות שיעור הרצידיביזם הוא 10% ובתוכניות שיקום בפיקוח שיעור הרצידיביזם הוא 15%. לפי השב"ס שיעור הרצידיביזם בקרב אסירים שיצאו מאגפי השיקום הוא כ-12%, בקרב מי שהשתתפו טיפול באלימות במשפחה – כ-12%, ובקרב מי שהשתתפו בתוכניות טיפול למכורים לסמים ואלכוהול – כ-33%.

עם זאת, שיעור הרצידיביזם אינו מדד מדויק לבדיקת האפקטיביות התוכניות לשיקום אסירים. הואיל וההשתתפות בתוכניות השיקום אינה חובה, ייתכן כי אסירים המשתתפים בתוכנית הם מלכתחילה בעלי סיכון נמוך יותר לרצידיביזם.<sup>39</sup>

יצוין כי לפי השב"ס, שיטת המדידה של הרצידיביזם שהיתה נהוגה עד כה בישראל "אינה מאפשרת ניתוח מעמיק של מגמות לאורך זמן של אפקטיביות של תוכניות טיפול, ולכן עלה הצורך בבחינה

<sup>32</sup> אבי דיאמנט, מפקח ראשי ברשות לשיקום האסיר, שיחת טלפון, 24 בפברואר 2010.

<sup>33</sup> הנ"ל, דוא"ל, 24 בפברואר 2010.

<sup>34</sup> אבי דיאמנט, מפקח ראשי ברשות לשיקום האסיר, שיחת טלפון, 24 בפברואר 2010.

<sup>35</sup> אבי דיאמנט, מפקח ראשי ברשות לשיקום האסיר, "הרשות לשיקום האסיר – הלכה למעשה", 2009.

<sup>36</sup> אבי דיאמנט, מפקח ארצי ברשות לשיקום האסיר, שיחת טלפון, 24 בפברואר 2010.

<sup>37</sup> הנ"ל, דוא"ל, 24 בפברואר 2010.

<sup>38</sup> הרשות לשיקום האסיר, "מבט לעתיד – חזון תוכנית חומש", מצגת, ינואר 2010.

<sup>39</sup> לסלי סבה, המכון לקרימינולוגיה – האוניברסיטה העברית, שיחת טלפון, 25 בפברואר 2010.



מחודשת של שיטת המדידה והתאמתה לשיטות הנהוגות בעולם". נמסר מהשב"ס כי בימים אלו נעשית עבודת מטה מעמיקה בנושא, וכשתושלם – הם יוכלו להמציא את הנתונים המבוקשים.<sup>40</sup>

### 3. סקירה משווה

בפרק זה מובאת סקירה של שיקום אסירים בדנמרק, בקווינסלנד שבאוסטרליה, בנורבגיה ובשבדיה.<sup>41</sup> ההשוואה נעשתה על-פי שלושה פרמטרים: מדיניות כללית בנוגע לשיקום אסירים, תוכניות שיקום ושיעור הרצידיביזם. כאמור, שיעור הרצידיביזם אינו ממד מדויק לבדיקת האפקטיביות של התוכניות לשיקום אסירים.<sup>42</sup>

#### 3.1. דנמרק

##### מדיניות

- בשנת 2009 היו בדנמרק 3,645 אסירים – 66 אסירים על כל 100,000 תושבים.<sup>43</sup>
- העיקרון המנחה הוא לשכן את האסירים בבתי-כלא פתוחים.<sup>44</sup> יוצאים מן הכלל הם אסירים שמרצים מאסר ממושך, בעלי עבר של ניסיונות בריחה או אסירים שמנצלים לרעה את החופש היחסי שניתן להם בכלא הפתוח.
- מערכת השיקום במדינה היא ציבורית. הגוף הממונה על שיקום האסירים בכלא ומחוצה לו הוא הגוף הממונה על כליאת האסירים – המחלקה לבתי-הסוהר ולתקופת מבחן (Department of Prisons and Probation).
- יש שמונה מרכזי שיקום ובהם 180 מקומות בסך הכול. מרכזי השיקום משמשים לאסירים מקומות מגורים לקראת סוף תקופת המאסר, בטרם חזרתם לחברה, ולאסירים משוחררים הנתונים בפיקוח.<sup>45</sup>
- התקציב הכולל של המחלקה לבתי-סוהר ולתקופת מבחן בשנת 2007 היה 330 מיליון אירו, ומתוכו 33 מיליון אירו ניתנו למחלקה הממונה בין השאר על השיקום.<sup>46</sup>

##### תוכניות

- המחלקה לבתי-הסוהר ולתקופת מבחן מציעה לאסיר יותר מ-50 תוכניות להכשרה קוגניטיבית, להכשרה התנהגותית ולהכשרה מקצועית וחינוכית.<sup>47</sup>

---

<sup>40</sup> מרכז המחקר והמידע של הכנסת, רצידיביזם בקרב שומרי מסורת, כתיבה: אורי טל, 24 בינואר 2010, לא פורסם.

<sup>41</sup> נוסף על המדינות שנסקרו פנינו אל אנגליה, פינלנד וצ'כיה, אך עד מועד סגירת המסמך לא התקבלה תשובה.

<sup>42</sup> נזכיר כי הואיל וההשתתפות בתוכניות השיקום אינה חובה, ייתכן כי אסירים המשתתפים בתוכנית הם מלכתחילה בעלי סיכון נמוך יותר לרצידיביזם.

<sup>43</sup> International Centre for Prison Studies, <http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpbcountry.php?country=134>, retrieved: February 3<sup>rd</sup> 2010.

<sup>44</sup> כלא פתוח: האסירים מוחזקים בתנאים המתאימים להכנתם לשחרור. בדרך כלל האסירים אינם כלואים והשמירה מעטה מהרגיל. כמו כן, מתאפשר לאסירים לעבוד מחוץ לכלא.

<sup>45</sup> Department of Prison and Probation, "Prison and Probation Service – in Brief", August 2009

<sup>46</sup> Heine Lisbet, Chief Probation Officer, Denmark, Email, February 17<sup>th</sup> 2010.

<sup>47</sup> Department of Prison and Probation, "Prison and Probation Service – in Brief", August 2009



- **השתתפות בתוכניות שיקום נתונה לבחירת האסיר.**<sup>48</sup> תוכנית פעולה אינדיבידואלית מותווית לכל אסיר שתקופת המאסר שלו יותר מארבעה חודשים לזמן המאסר ולתקופה שאחרי השחרור.
- במסגרת התהליך השיקומי אסירים הכלואים בכלא ארצי **חייבים** לעבוד או ללמוד במהלך מאסרם. אסירים בכלא מקומי רשאים לעבוד אך אינם חייבים.<sup>49</sup>
- לאחר השחרור האסירים נתונים בפיקוח במשך שנה.<sup>50</sup>

#### שיעור החזרה למעגל הפשיעה

שיעור הרצידיביזם שנמדד ב-2008 בקרב אסירים משוחררים הוא 30%.<sup>51</sup> לא נמצאו נתונים על שיעור הרצידיביזם לפי תוכניות שיקום.

### 3.2. קווינסלנד, אוסטרליה

#### מדיניות

- בקווינסלנד היו בדצמבר 2009 5,667 אסירים – 164 אסירים לכל 100,000 תושבים.<sup>52</sup>
- הגוף הממונה על שיקום האסירים בכלא ומחוצה לו הוא שירותי התיקון של קווינסלנד (Queensland Corrective Services, להלן – QCS) ביחידה לביטחון הקהילה (Department of Community Safety, להלן – DCS).<sup>53</sup> ה-DCS הוקם במרס 2009 באמצעות מיזוג של שני גופים: **הגוף הממונה על שיקום האסירים והגוף הממונה על שירותי החירום.**
- ל-QCS שותפים בתהליך השיקום גופים מתחומי החינוך והרווחה, ובהם המשטרה, שירותי הבריאות, יועצי תעסוקה ועמותות שאינן ממשלתיות.<sup>54</sup>
- בקווינסלנד 13 בתי-סוהר: 11 בתי-סוהר ציבוריים ושניים פרטיים. בכל בית-סוהר יש צוות שיקום ובו פסיכולוגים, יועצים, אנשי חינוך ויועצי תעסוקה. יש לקבל את אישור ה-QCS לכל תוכנית שיקום.<sup>55</sup>
- התקציב הכולל של ה-QCS לשנת 2008/09 היה כ-511 מיליון דולר אוסטרלי (כ-1.7 מיליארד ש"ח), וכ-84 מיליון דולר מתוכם (כ-281 מיליון ש"ח) יועדו לשירותי השיקום.<sup>56</sup>

<sup>48</sup> Heine Lisbet, Chief Probation Officer, Denmark, Email, February 17<sup>th</sup> 2010.

<sup>49</sup> Department of Prison and Probation, "Information on Serving a Prison Sentence", 2009.

כלא ארצי: כלא שבו מרצים מאסר בדרך כלל; כלא מקומי: כלא לתקופות מאסר קצרות.

<sup>50</sup> Heine Lisbet, Chief Probation Officer, Denmark, Email, February 17<sup>th</sup> 2010.

<sup>51</sup> Department of Prison and Probation, "Prison and Probation Service – In Brief", August 2009.

<sup>52</sup> Australian Bureau of Statistics, <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/productsbytitle/8D5807D8074A7A5BCA256A6800811054?OpenDocument>, retrieved: February 15<sup>th</sup> 2010.

<sup>53</sup> [http://www.correctiveservices.qld.gov.au/Publications/Corporate\\_Publications/Annual\\_Reports/annual08-09/DCS-annual-report-2008-09.pdf](http://www.correctiveservices.qld.gov.au/Publications/Corporate_Publications/Annual_Reports/annual08-09/DCS-annual-report-2008-09.pdf), retrieved: February 15<sup>th</sup> 2010.

<sup>54</sup> ש.ם.

<sup>55</sup> Niclaire Byrne, Offender Intervention Services – Queensland Corrective Services, Email, February 17<sup>th</sup> 2010.

<sup>56</sup> Queensland Treasury, "Budget Paper 5 – Service Delivery Statements 2008-09", retrieved: February 17<sup>th</sup> 2010.

1 דולר אוסטרלי = 0.9 דולר אמריקני.



## תוכניות

- ה-QCS מציע לאסירים **15 תוכניות שיקום**: תוכניות קוגניטיביות, תוכניות התנהגותיות ותוכניות להכשרה מקצועית וחינוכית. משך כל תוכנית תלוי בסוג התוכנית ונע בין שישה שבועות לתשעה חודשים.<sup>57</sup>
- התוכניות מותאמות לאסירים כלליים, לנשים ולעברייני מין.
- ההפניה לתוכנית השיקום נעשית לפי הערכת צורכי האסיר. **ההחלטה אם להשתתף בתוכנית היא של האסיר.**<sup>58</sup>
- נוסף על תוכניות השיקום, ה-QCS נותנת ייעוץ תעסוקתי לאחר השחרור במטרה לעזור לאסיר המשוחרר במציאת עבודה.<sup>59</sup>
- תוכנית הכנה לקראת השחרור מיועדת בעיקר לאסירים שעלולים לחזור למעגל הפשיעה. התוכנית מאפשרת לאסיר להתכונן לשחרורו על-ידי הכנה נפשית והכנה פרקטית. התוכנית מתחילה סמוך לשחרור.<sup>60</sup>

### שיעור החזרה למעגל הפשיעה

התוכניות הנוכחיות לשיקום האסיר החלו לפעול בשנת 2005, ולכן נדרש עוד זמן כדי להעריך את מידת הצלחתן. במחקרים עתידיים ייבחנו בעיות בתהליך השיקום בתוכניות הללו.<sup>61</sup>

## **3.3. נורבגיה**

### מדיניות

- בשנת 2009 היו בנורבגיה 3,369 אסירים – 70 אסירים על כל 100,000 תושבים.
- מערכת השיקום במדינה היא ציבורית. הגוף הממונה על השיקום הוא שירותי התיקון של נורבגיה (The Norwegian Correctional Services, להלן – NCS).<sup>62</sup> ה-NCS הוא מחלקה בתוך היחידה הממונה על כליאת האסירים.
- ל-NCS אין צוות חינוכי או רפואי משלו; הוא פועל בשיתוף פעולה עם שירותי בריאות ובתי-ספר מתוך הקהילה. שירותים כגון חינוך, בריאות, תעסוקה ותרבות ניתנים בכלא על-ידי אותם גופים שפועלים בקהילה (Import Model). נציגים של גופים אלו נמצאים בבית-הסוהר דרך קבע

<sup>57</sup> Nicolaire Byrne, Offender Intervention Services – Queensland Corrective Services, Email, February 17<sup>th</sup> 2010.

<sup>58</sup> שם.

<sup>59</sup> Queensland Corrective Services, [http://www.correctiveservices.qld.gov.au/About\\_Us/The\\_Department/Rehabilitation/index.shtml](http://www.correctiveservices.qld.gov.au/About_Us/The_Department/Rehabilitation/index.shtml), retrieved: February 3<sup>rd</sup> 2010.

<sup>60</sup> Nicolaire Byrne, Offender Intervention Services – Queensland Corrective Services, Email, February 17<sup>th</sup> 2010.

<sup>61</sup> שיעור הרצידיביזם בשנת 2004, לפני הרפורמה, היה 64%. הביקורות על אותן תוכניות נגעו להתאמתן לצרכים האינדיבידואליים של האסירים ולצרכים של קבוצות באוכלוסייה (מלבד נשים). בעיה נוספת שעלתה בעבר היא שהיו תוכניות שהאסירים לא יכלו להשתתף בהן בשל רשימת המתנה ארוכה. מתוך: Tamara Walsh, "Is Corrections Correcting? An Examination of Prisoner Rehabilitation Policy and Practice in Queensland", *The Australian and New Zealand Journal of Criminology* 39(1), 2006, pp. 109-133.

<sup>62</sup> International Centre for Prison Studies, [http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb\\_country.php?country=158](http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_country.php?country=158), retrieved: February 3<sup>rd</sup> 2010.



או באים אליו לעתים תכופות.<sup>63</sup> **השירותים ממומנים ישירות על-ידי גורמי הממשלה האחראים לכל תחום.** לדוגמה, הפעילויות החינוכיות בכלא נעשות במימון משרד החינוך.

- בתהליך השיקום מעורבים ארגונים פרטיים, עמותות ומוסדות. התיאום בין הגופים נעשה תמיד באמצעות ה-NCS.
- אי-אפשר להעריך את התקציב המיועד לשיקום האסיר, מאחר שגופים שונים מממנים היבטים שונים של תהליך השיקום.<sup>64</sup>
- לאחר השחרור הגופים והארגונים שהוזכרו לעיל ממשיכים את תהליך השיקום.<sup>65</sup>

#### תוכניות

- ה-NCS מציע לאסירים **11 תוכניות שיקום** לפי המודל שנוצר לעיל.<sup>66</sup>
- יש תוכניות שיקום המותאמות לאסירים כלליים, לנשים ולעברייני מין.<sup>67</sup>
- **אסיר מחויב בזמן מאסרו לעבוד או להשתתף בפעילות אחרת.**
- כדי שהשחרור יהיה הדרגתי יש כמה אפשרויות מעבר לקראת השחרור, כגון מעבר מכלא סגור לכלא פתוח או מעבר למרכז לשיקום אסירים שבו האסיר יכול לצאת לעבוד או ללמוד כל היום.<sup>68</sup>

#### שיעור החזרה למעגל הפשיעה

בשנת 2009 נבדק שיעור הרצידיביזם בקרב אסירים ששחררו בשנת 2003. נמצא כי בחמש השנים שממועד השחרור, שיעור הרצידיביזם היה 27% בקרב כלל האסירים. לא נמצאו נתונים על שיעור הרצידיביזם לפי תוכניות שיקום.<sup>69</sup>

### **3.4 שבדיה**

#### כללי

- התפיסה הרווחת בשבדיה היא שהמאסר הוא בררה אחרונה. אם המאסר הוא בלתי נמנע, יש לאפשר לאסיר לשמור על קשרים הדוקים עם הקהילה. תהליך השיקום נובע מרצון להכשיר את האסיר לחיים שלאחר השחרור כבר עם תחילת מאסרו.<sup>70</sup>
- בסוף שנת 2008 היו בשבדיה 6,853 אסירים – 74 אסירים על כל 100,000 תושבים.<sup>71</sup>
- הגוף הממונה על שיקומם של אסירים בכלא ומחוצה לו הוא המחלקה לבתי-הסוהר ולתקופת מבחן (Swedish Prison and Probation Service), שעובדים בה 400 מטפלים.<sup>72</sup> **גוף זה ממונה גם על כליאת האסירים.**

<sup>63</sup> Ploeg Gerhard, senior adviser, Dept. of Corrections, Oslo, Email, February 17<sup>th</sup> 2010.

ש.ם.<sup>64</sup>

ש.ם. אין לנו נתונים על משך הפיקוח לאחר השחרור.

<sup>66</sup> <http://www.kriminalomsorgen.no/programmes.433038-78901.html>, retrieved: February 15<sup>th</sup> 2010.

ש.ם.<sup>67</sup>

<sup>68</sup> Ploeg Gerhard, senior adviser, Dept. of Corrections, Oslo, Email, February 17<sup>th</sup> 2010.

ש.ם.<sup>69</sup>

<sup>70</sup> House of Commons, Home Affairs Committee, "Rehabilitation of Prisoners", January 7<sup>th</sup> 2005, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmhaff/193/193.pdf>.

<sup>71</sup> International Centre for Prison Studies, [http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb\\_country.php?country=166](http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_country.php?country=166), retrieved: February 3<sup>rd</sup> 2010.



- גופים נוספים פועלים לשיקום אסירים, כגון שירותי הרווחה, ארגונים ללא מטרת רווח ושירותי הבריאות.<sup>73</sup>
- **שירותי הרווחה ניתנים לאסירים על-ידי הגופים המשרתים את הקהילה**,<sup>74</sup> כלומר, המחלקה לבתי-הסוהר ולתקופת מבחן אינה מספקת שירותים הניתנים על-ידי הקהילה, ותפקידה הוא לוודא כי לאסיר יש גישה לשירותים שהוא זקוק להם.<sup>75</sup>
- בשנת 2009 הוקצבו לשיקום האסירים 953 מיליון כתר שבדי, השווים לכ-500 מיליון ש"ח.<sup>76</sup>

#### תוכניות

- בשבדיה 14 תוכניות לשיקום אסירים – תוכניות בתחום הקוגניטיבי ובתחום ההתנהגותי ותוכניות להכשרה מקצועית.<sup>77</sup> תוכניות השיקום בזמן המאסר דומות לתוכניות השיקום לאחר השחרור.<sup>78</sup>
- יש תוכניות מותאמות לאסירים כלליים, לנשים, למכורים לסמים ולעברייני מין.<sup>79</sup>
- **אסירים חייבים לעבוד או להשתתף בקורס לימודי בזמן מאסרם**.<sup>80</sup> התפיסה שביסוד הנחיה זו היא שעל האסיר לנצל את זמנו ביעילות.
- **האסיר אינו מחויב להשתתף בתוכנית שיקום קוגניטיבית או התנהגותית**. כמו כן, לא תמיד מובטח כי תוכנית מסוימת תיפתח. מהנתונים עולה כי הנכונות להשתתף בתוכניות אלו נמוכה.<sup>81</sup>
- כדי שהשחרור יהיה הדרגתי, לקראת השחרור יש אפשרות לעבור לכלא פתוח, המאפשר לימודים ועבודה מחוץ לכותלי הכלא.<sup>82</sup>
- לאחר השחרור יש פיקוח של שנה.<sup>83</sup>

#### שיעור החזרה למעגל הפשיעה

בשנת 2009 נבדק שיעור הרצידיביזם הכללי מאז שנת 2003. נמצא כי שיעור הרצידיביזם לאחר שנה מהשחרור הוא 23%, ולאחר שלוש שנים מהשחרור הוא 36%.<sup>84</sup> מנתונים שהתקבלו מהשוואת רצידיביזם

<sup>72</sup> House of Commons, Home Affairs Committee, "Rehabilitation of Prisoners", January 7<sup>th</sup> 2005, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmhaff/193/193.pdf>.

<sup>73</sup> Gunilla Nilsson, Activity Development, Swedish Prison and Probation Service, Email, February 23<sup>rd</sup> 2010.

<sup>74</sup> Gunilla Nilsson, Activity Development, Swedish Prison and Probation Service, Email, February 16<sup>th</sup> 2010.

<sup>75</sup> House of Commons, Home Affairs Committee, "Rehabilitation of Prisoners", January 7<sup>th</sup> 2005, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmhaff/193/193.pdf>.

<sup>76</sup> Gunilla Nilsson, Activity Development, Swedish Prison and Probation Service, Email, February 23<sup>rd</sup> 2010.

<sup>77</sup> <http://www.kriminalvarden.se/sv/English/Treatment-programs/>, retrieved: February 3<sup>rd</sup> 2010.

<sup>78</sup> Stig-Ake Johansson, Activity Development, Swedish Prison and Probation Service, Email, February 23<sup>rd</sup> 2010.

<sup>79</sup> House of Commons, Home Affairs Committee, "Rehabilitation of Prisoners", January 7<sup>th</sup> 2005, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmhaff/193/193.pdf>.

<sup>80</sup> Swedish Prison and Probation Service, "The Prison and Probation Service in the Community", 2009.

<sup>81</sup> Stig-Ake Johansson, Activity Development, Swedish Prison and Probation Service, Email, February 23<sup>rd</sup> 2010.

<sup>82</sup> House of Commons, Home Affairs Committee, "Rehabilitation of Prisoners", January 7<sup>th</sup> 2005, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmhaff/193/193.pdf>.

<sup>83</sup> Stig-Ake Johansson, Activity Development, Swedish Prison and Probation Service, Email, February 23<sup>rd</sup> 2010.

<sup>84</sup> BRA – The Swedish National Council for Crime Prevention, [http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod\\_show&id=19&module\\_instance=11](http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=19&module_instance=11), retrieved: February 16<sup>th</sup> 2010.



בין אסירים משוחררים שהשתתפו בתוכניות שיקום ובין אסירים משוחררים בעלי אותם מאפיינים סוציו-דמוגרפיים שלא השתתפו בהן עולה כדלקמן:<sup>85</sup>

- הסיכון שאסירים משוחררים שהשתתפו בתוכנית לגמילה מסמים לפני השחרור יחזרו לפשע נמוך ב-14% מהסיכון שאסירים משוחררים שלא השתתפו בתוכנית יחזרו לפשע. בקרב מסיימי התוכנית הסיכון נמוך ב-25%.
- הסיכון שאסירים משוחררים שהשתתפו בתוכנית "12 השלבים לגמילה" יחזרו למעגל הפשיעה נמוך ב-17% מהסיכון שאסירים משוחררים שלא השתתפו בתוכנית יחזרו לפשע.
- נמצאו שינויים בעמדות ובדפוסי החשיבה בקרב אסירים שהשתתפו בתוכנית "יוצאים ממעגל הפשיעה" אחרי ההשתתפות בתוכנית.

### 3.5. סיכום

מאחר שכל מדינה מודדת באופן שונה את מספר תוכניות השיקום, את התקציב המוקצה לנושא ואת שיעור הרצידיביזם בקרב אסיריה, קשה להשוות בין המדינות. אף על פי כן אפשר להסיק כמה מסקנות:

**במרבית המדינות שנבחנו הגוף הממונה על כליאת האסירים הוא הגוף המפקח על תוכניות השיקום בזמן המאסר ולאחר השחרור.**

בנורבגיה ובשבדיה יש מודל מיוחד שבו שירותי רווחה ניתנים בכלא על-ידי הגורמים הממשלתיים אשר מספקים שירותים אלו לקהילה עצמה, ולא על-ידי שירות בתי-הסוהר.

מודל השיקום הנפוץ במדינות המערב מבוסס על שיקום בשלוש רמות:

- **הרמה הקוגניטיבית** – שינוי התפיסה אצל האסיר בדבר ההתמודדות עם אתגרים כגון פתרון בעיות אישיות ומוסריות ושליטה עצמית.

- **הרמה ההתנהגותית** – שינוי דפוסי התנהגות באמצעות תוכניות שעוסקות בשליטה בכעסים, בהתמכרות לאלכוהול ולסמים ובעבריינות מין.

- **שיקום בתחום החינוך וההכשרה המקצועית** – הקניית מיומנויות מקצועיות לאסיר כדי שעם שחרורו הוא יוכל להשתלב בשוק העבודה.

בכל המדינות יש תוכניות כלליות ותוכניות שמותאמות לקבוצות בעלות צרכים מיוחדים, כגון נשים ועברייני מין.

במרבית המדינות ההשתתפות בתוכניות קוגניטיביות או התנהגותיות היא רשות. במרבית המדינות היענות האסירים נמוכה.

במרבית המדינות חובה לעבוד או להשתתף בקורס לימודי בתקופת המאסר.

<sup>85</sup> Stig-Ake Johansson, Activity Development, Swedish Prison and Probation Service, Email, February 23<sup>rd</sup> 2010.





#### 4. נקודות לדיון

##### 1. רצף טיפולי בזמן השיקום

רצף טיפולי מתחילת המאסר ועד לאחר השחרור חיוני להצלחת השיקום. כאמור, בישראל יש שני גופים עיקריים העוסקים במלאכת השיקום. מומלץ לבחון מה השפעתה של חלוקת התפקידים בין שני הגופים על הרצף הטיפולי.

##### 2. שיקום לאחר השחרור

התקופה שלאחר השחרור יכולה להיות התקופה הקשה ביותר לאסירים. אסירים רבים מתארים את רגע השחרור כ"התחלת רצוי מאסר".<sup>86</sup> כמו כן, לדברי פרופ' לסלי סבה מהמכון לקרימינולוגיה באוניברסיטה העברית, **אם לא תהיה המשכיות בשיקום לאחר השחרור, תרומת השיקום במהלך המאסר תהיה קטנה.**<sup>87</sup> לפיכך, רצוי לתת דגש על פיתוח של תוכניות שיקום לאחר השחרור.

##### 3. נכונות נמוכה של האסירים להשתתף בתוכניות השיקום

נכונותם של האסירים להשתתף בתוכניות שיקום לאחר השחרור בדרך כלל נמוכה.<sup>88</sup> לדוגמה, מנתונים של הרשות לשיקום האסיר עולה כי 55% מהאסירים אינם מגיעים לטיפול.<sup>89</sup> הסיבות לכך רבות ומגוונות. בין השאר, על האסירים להתמודד עם צרכים בסיסיים יותר כגון פרנסה, דיוור והשתלבות במשפחה.<sup>90</sup> כמו כן, לעתים הגופים המשקמים נתפסים בעיני האסיר כגורמים מענישים שאין להשתתף עמם פעולה.<sup>91</sup> מומלץ לבחון דרכים להרחיב את ההשתתפות בתוכניות השיקום.

##### 4. חוסר יכולת לקלוט את כל האסירים המשוחררים

מסגרות השיקום נותנות מענה רק לכשליש מהאסירים המשוחררים. על-פי רש"א, תוכניות שיקום בקהילה נסגרות עקב קיצוצים בתקציב. כאמור, מאז שנת 2001 תקציב רש"א הוא כ-14 מיליון ש"ח בשנה. החוק לשחרור על תנאי ממאסר, התשס"א-2001, הטיל על רש"א להכין תוכניות שיקום בפקוח לכל האסירים שאובחנו כמתאימים, אולם לדברי רש"א, היא לא קיבלה תקציב לצורך זה.<sup>92</sup>

##### 5. מחסור במקומות עבודה

השתלבות בשוק העבודה היא מהתנאים ההכרחיים למניעת פשיעה חוזרת. לא התקבלו נתונים על שיעור האסירים המשוחררים המטופלים על-ידי רש"א ומוצאים עבודה. כאמור, רש"א מעסיקה

---

<sup>86</sup> Torfinn Langelid, "The Sharing of Responsibility in the Rehabilitation of Prisoners in Norway", *JCE* 50(2), June 1999, pp. 52-61.

<sup>87</sup> פרופ' לסלי סבה, המכון לקרימינולוגיה – האוניברסיטה העברית, שיחת טלפון, 25 בפברואר 2010.

<sup>88</sup> S. Ross and E. Ryan, "Standing Back or Diving In: Evaluation Issues in the Development and Delivery of a Prisoner Support Program", Paper presented at the Evaluation in Crime and Justice: Trends and Methods Conference, Canberra, 2003.

גדעון ביאלר ונילי בר סיני, "משוחררי מעשיהו 1996-1997: תמונת מצב, רצידיביזם וטיפול בקהילה", ביטאון שב"ס, 2004-2003.

<sup>89</sup> אבי דיאמנט, מפקח ראשי ברשות לשיקום האסיר, "הרשות לשיקום האסיר – הלכה למעשה", 2009.

<sup>90</sup> S. Ross and E. Ryan, "Standing Back or Diving In: Evaluation Issues in the Development and Delivery of a Prisoner Support Program", Paper presented at the Evaluation in Crime and Justice: Trends and Methods Conference, Canberra, 2003.

<sup>91</sup> אהרון מלמד, ענישה או שיקום, תל-אביב: המכון למחקרי משפט וכלכלה, 2001.

<sup>92</sup> אבי דיאמנט, מפקח ארצי ברשות לשיקום האסיר, דוא"ל, 24 בפברואר 2010.



שישה רכזי תעסוקה בלבד. מומלץ לבחון אם גורמי השיקום מצליחים להתמודד עם מציאת תעסוקה לאסירים משוחררים.

#### **6. רצידיביזם במדינות אחרות**

השוואה של שיעור הרצידיביזם בין מדינות אינה פשוטה, שכן כמה גורמים משפיעים על רצידיביזם.<sup>93</sup> נוסף על כך, יש מדינות שבהן לא כל האסירים השפוטים מרצים את עונשם בבתי-הסוהר. למרות הקשיים הללו, ניכר כי ככל שמושקעים מאמצים רבים ביותר בשיקום אסירים, כך גוברים הסיכויים ששיעור הרצידיביזם ירד.

---

<sup>93</sup> לפי רש"א שיעור הרצידיביזם באירופה הוא 50%-55%; אבי דיאמנט, מפקח ארצי ברשות לשיקום האסיר, דוא"ל, 24 בפברואר 2010.



## מקורות

### מסמכים, ספרים ומאמרים

- ביאלר גדעון ובר סיני נילי, "משוחררי מעשיהו 1996-1997: תמונת מצב, רצידיביזם וטיפול בקהילה", **ביטאון שב"ס**, 2003-2004.
- ברקוביץ שרה, "אסירים לומדים", **צוהר לבית-הסוהר** 10, 2006, עמ' 62-68.
- דיאמנט אבי, מפקח ארצי, "הרשות לשיקום האסיר – הלכה למעשה", הרשות לשיקום האסיר, 2009.
- הרשות לשיקום האסיר, "מבט לעתיד – חזון תוכנית חומש", מצגת, ינואר 2010.
- מינהל התכנון בשירות בתי-הסוהר, "תוכנית רב-שנתית לשיפור תנאי מחיית אסירים – שב"ס 2025", ספטמבר 2009.
- מלמד אהרון, **ענישה או שיקום**, תל-אביב: המכון למחקרי משפט וכלכלה, 2001.
- מרכז המחקר והמידע של הכנסת, תוכניות לשיקום אסירים, כתיבה: אורלי לוטן, אפריל 2006, <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m01503.pdf>
- מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שירותי גמילה, שיקום וטיפול הניתנים מחוץ למסגרת הקהילה, כתיבה: גלעד נתן, יוני 2009, <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02238.pdf>
- מרכז המחקר והמידע של הכנסת, רצידיביזם בקרב שומרי מסורת, כתיבה: אורי טל, 24 בינואר 2010.
- קפלנסקי אורה, "הפעלת מערך הכשרה מקצועית לאסירים בשירות בתי-הסוהר", **צוהר לבית-הסוהר** 11, 2007, 92-98.
- שירות בתי-הסוהר, "עבודת הטיפול והשיקום בשירות בתי-הסוהר", 2005, [http://www.ips.gov.il/NR/rdonlyres/CE242C65-0F5D-41F3-B2A9-AAF784A72521/0/Proj\\_146.doc](http://www.ips.gov.il/NR/rdonlyres/CE242C65-0F5D-41F3-B2A9-AAF784A72521/0/Proj_146.doc)
- תימור אורי ואופנהיימר מירב, "מאסר, חינוך ודימוי עצמי", **צוהר לבית-הסוהר** 11, 2007, עמ' 70-81.
- International Centre for Prison Studies, [http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb\\_country.php?country=177](http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_country.php?country=177).
- Coylewright Jeremy, "New Strategies for Prisoner Rehabilitation in the American Criminal Justice System: Prisoner Facilitated Mediation", *Journal of Health Care Law & Policy* 7(2), 2004, pp. 395-422.
- Griffith L. D., Hiller M. L., Knight K. and Simpson D. D., "A Cost-Effectiveness Analysis of in-Prison Therapeutic Community Treatment and Risk Classification", *The Prison Journal* 79(3), 1999, pp. 352-368.
- House of Commons, Home Affairs Committee, "Rehabilitation of Prisoners", January 7<sup>th</sup> 2005, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmhaff/193/193.pdf>.



- Ross S. and Ryan E., "Standing Back or Diving In: Evaluation Issues in the Development and Delivery of a Prisoner Support Program", Paper presented at the Evaluation in Crime and Justice: Trends and Methods Conference, Canberra, 2003.
- Shapiro Carol and Schwartz Meryl, "Coming Home: Building on Family Connections", *Corrections Management Quarterly* 5(3), 2001, pp. 52-61.
- Torfinn Langelid, "The Sharing of Responsibility in the Rehabilitation of Prisoners in Norway", *JCE* 50(2), June 1999, pp. 52-61.
- Travis J., Solomon Amy L. and Waul Michelle, *From Prison to Home*, Washington, DC: The Urban Institute, 2001.
- Walsh Tamara, "Is Corrections Correcting? An Examination of Prisoner Rehabilitation Policy and Practice in Queensland", *The Australian and New Zealand Journal of Criminology* 39(1), 2006, pp. 109-133.

#### מכתבים ושיחות טלפון

- גובר אייל, "הטיפול באסיר במהלך המאסר, שיקומו ושילובו בחברה לאחר השחרור", התקבל מלשכת השר לביטחון פנים, 1 במרס 2010.
- דיאמנט אבי, מפקח ארצי, הרשות לשיקום האסיר, שיחת טלפון ודוא"ל, 24 בפברואר 2010.
- סבה לסלי, המכון לקרימינולוגיה – האוניברסיטה העברית, שיחת טלפון, 25 בפברואר 2010.

#### דנמרק

- Department of Prison and Probation, "Prison and Probation Service – In brief", August 2009.
- Department of Prison and Probation, "Information on Serving a Prison Sentence", 2009.
- International Centre for Prison Studies, [http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb\\_country.php?country=134](http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_country.php?country=134).
- Heine Lisbet, Chief Probation Officer, Denmark, Email, February 17<sup>th</sup> 2010.

#### קווינסלנד, אוסטרליה

- Queensland Treasury, "Budget Paper 5 – Service Delivery Statements 2008-09".
- Australian Bureau of Statistics, <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/productsbytitle/8D5807D8074A7A5BCA256A6800811054?OpenDocument>.
- Queensland Corrective Services, [http://www.correctiveservices.qld.gov.au/Publications/Corporate\\_Publications/Annual\\_Reports/annual08-09/DCS-annual-report-2008-09.pdf](http://www.correctiveservices.qld.gov.au/Publications/Corporate_Publications/Annual_Reports/annual08-09/DCS-annual-report-2008-09.pdf).



- Queensland Corrective Services, [http://www.correctiveservices.qld.gov.au/About\\_Us/The\\_Department/Rehabilitation/index.shtml](http://www.correctiveservices.qld.gov.au/About_Us/The_Department/Rehabilitation/index.shtml).
- Nicolaire Byrne, Offender Intervention Services – Queensland Corrective Services, Email, February 17<sup>th</sup> 2010.

#### נורבגיה

- International Centre for Prison Studies, [http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb\\_country.php?country=158](http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_country.php?country=158).
- The Norwegian Correctional Services, <http://www.kriminalomsorgen.no/programmes.433038-78901.html>.
- Ploeg Gerhard, senior adviser, Dept. of Corrections, Oslo, Email, February 17<sup>th</sup> 2010.

#### שבדיה

- Swedish Prison and Probation Service, <http://www.kriminalvarde.se/sv/English/Treatment-programs/>.
- BRA – The Swedish National Council for Crime Prevention, [http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod\\_show&id=19&module\\_instance=11](http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=19&module_instance=11).
- International Centre for Prison Studies, [http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb\\_country.php?country=166](http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_country.php?country=166).
- Swedish Prison and Probation Service, "The Prison and Probation Service in the Community", 2009.
- Gunilla Nilsson, Activity Development, Swedish Prison and Probation Service, Email, February 16<sup>th</sup> and February 23<sup>rd</sup> 2010.
- Stig-Ake Johansson, Activity Development, Swedish Prison and Probation Service, Email, February 23<sup>rd</sup> 2010.

